

NORSKnytt

ISSN 0801 5368

- Beskriv de "ubeskrivelige" gyldne øyeblikkene
- Lag først et tankekart
- Torill Thorstad Hauger - en forfatter som gjør historia levende
For Norsknytt av Anne-Kristin Aarflot
- Trines biodikt
- Rygg skole i Steinkjer skriv bøker og lagar video
- Øving i å bruke ordliste

- Høytlesing er verdifullt, men varier metodene
- Norskkruss 2 - 1994, nynorsk
- Norskkruss 2 - 1994, bokmål
- Tentamensoppgave i norsk
- Ferierap - framfør ferierapen, skriv etterpå
- Tipp grannespråkord
- Hva vet du om språket vårt?

NORSKNYTT OG NORSKKASSETTENE

gir variasjon og liv til norskundervisninga

KASSETTER:

Norskfagkassett	1:	"Syng og skriv" - m/oppgavehefte	100,-
Norskfagkassett	2:	"Syng og skriv mer"	100,-
Norskfagkassett	3:	"Synnøve Solbakken"	Utsolgt *
Norskfagkassett	4:	"Vi tipper norske ord"	100,- **
Norskkassett	5:	"Vi tipper grannespråk"	100,- **
Norskkassett	6:	"Grøss og gru"	100,-
Norskkassett	7:	"Fortelling om slagbjørnen Rugg"	100,-
Norskkassett	8:	"Vi tipper eventyr"	100,- **
Norskkassett	9:	"Syng og skriv på ny"	100,-
Norskkassett	10:	"Alle har eit dikt inni seg"	100,-

Det er utarbeidet oppgaver til stoffet som presenteres på kassettenes.

(Synnøve Solbakken kan bestilles hos Lydbokforlaget A/S, 7084 Melhus.)

NORSKFAGET/NORSKNYTT:

Årgang 1989:	"Norskfaget 1/89, 2/89 og 3/89"	200,-
Årgang 1990:	"Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90"	200,- **
Årgang 1991:	"Norsknytt 1/91, 2/91 og 3/91"	200,-
Årgang 1992:	"Norsknytt 1/92, 2/92 og 3/92, 4/92"	200,- **
Årgang 1993:	"Norsknytt 1/93, 2/93 og 3/93, 4/93"	200,-

JUBILEUMSTILBUD

Norsknytt feirer jubileum i 1994 !!

Vi har laget følgende fantastiske jubileumstilbud:

"VI TIPPER" - (kassett nr 4, 5 og 8)	kun kr 75,-
ÅRGANG 1990 (3 nummer)	kun kr 50,-
ÅRGANG 1992 (4 nummer)	kun kr 75,-

Send bestilling til: **NORSKNYTT**
PB 303
7601 LEVANGER

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Utgiver til AV-sentralens medlemmer

NORSKNYTT ANS og AV-SENTRALEN

TEKNISK-PEDAGOGISK FELLESTJENESTE, STEINKJER

Redaksjon: NORSK-NYTT, Postboks 1055, Høknes, 7801 NAMSOS, telefon 74 27 42 96.

Abonnement: NORSKNYTT v/Bjarne Berre, Postboks 303, 7601 LEVANGER, tlf. 74 08 02 92

Redaktør: Jon Hildrum © Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement (4 NR. PR. ÅR) KR. 320,- PR. ÅR.

NR 2 - 1994 (61)

MAI

20. ÅRGANG

Beskriv de "ubeskrivelige" gyldne øyeblikk.

"Vi må lære oss selv og barna et språk for positive følelser," sier psykolog Lisbeth Brudal i boka "Helsefølelser". Vi lufter våre negative følelser for hverandre, men holder altfor ofte våre positive opplevelser for oss selv. Dette gjør, vi selv om vi vet at delt glede er dobbelt glede.

Mange kan tydeligvis ikke gi uttrykk for positive følelser. De mangler ord for gode, gyldne følelser. Når reporterne stiller det tradisjonelle spørsmålet: "Hvordan føles det?", så kommer svaret programmessig: "Helt ubeskrivelig!" Nei, ingenting er ubeskrivelig. Problemet er at folk ikke har fått øving i å gi gledene ord.

"Gyldne øyeblikk bør samles som jordbær på et strå og avnyttes året rundt."

Barn kan i mange sammenhenger fortelle hvor glade de ble, hvor i kroppen de kjente lykkefølelsen best og hvilke farger de gode opplevelsene hadde. I skolen bør vi oppfordre elevene til å snakke om sine gyldne øyeblikk. Et variert og rikt ordforråd om glede og gode følelser vil hjelpe oss til å mestre de mange ulike livssituasjoner vi vil møte. (Synonymordboka kan være et nyttig hjelpemiddel i startfasen.)

Lisbeth Brudal nevner følgende fire momenter som de mest karakteristiske for opplevelse av gyldne øyeblikk: intens sanseopplevelse, en lykksalig følelse av mestring, enhet med omgivelsene og enhet med andre mennesker. Noen opplever alle momentene, andre bare ett av dem. Livskunst er å gjenoppleve disse øyeblikkene og kjenne hvor godt opplevelsen gjorde.

NORSKNYTT tar gjerne imot korte skildringer av hvordan glede oppleves.

Kryssordvinnere i Norsknytt 1 - 1994

Nynorsk

Karianne Torp-Hansen, Seljord ungdomsskule, 3840 Seljord
Oddrun Selstø, Norwegian Comm. School, Pbox 24991, Nairobi, Kenya
Solveig Kristinsson, Voss ungdomsskule, 5700 Voss
Christian Håhjem, Skodje ungdomsskole, 6260 Skodje

Bokmål

Lars Tore Nygaard, Salangen ungdomsskole, 9350 Sjøvegan
Arne Elias Østerås, Grong barne- og ungdomsskole, 7870 Grong
Merete Røli Brandli, Orkanger ungdomsskole, 7301 Orkanger
Tina Napierala, Klyve skole, 3737 Skien

Redaktøren takker for store mengder med kryssordløsninger. Det er inspirerende å registrere at stoffet i Norsknytt i så stor grad blir brukt rundt om på skolene. Minn elevene om at de må skrive navnet sitt tydelig på kryssordløsningene. Løsninger med uleselige navn på, må dessverre gå i papirkorga.

Ord om språk og undervisning

Sproget er din sjette sans som tenker verden og åpner deg for tanker
av ord som tale, sang og skrift og ord som regn.
Vil du dyrke din sjette sans, skal du kjenne skrivekunsten.

Håvard Rem (utdrag av prologen ved åpninga av "Bok 88")

Man lever og lærer en masse
man blir filosof og poet
og ender i øverste klasse
og vet at man ingenting vet.

Herman Wildenvey

Det som skal hjelpe ein
når det knip,
er det vettet ein ikkje har
- og ikkje saknar.

Olav Duun

"Humor åpner våre sanser og gjør oss mottakelig for inntrykk."

"Det er kort veg fra ha-ha til a-ha!"

"Fantasien er den viktigste menneskelige egenskap. Den er alle andre gode egenskapers mor."

Lag først et tankekart

Når du skal samle og ordne momenter til et skriftlig arbeid, er det nyttig å sette opp et tankekart. Du ser et eksempel på et tankekart nedenfor. Jon skal skrive en tekst som har overskrifta "HUNDEN MIN". Denne overskrifta setter han midt på et stort ark. Rundt denne overskrifta plasserer han hovedmomentene i teksten. Deretter knytter han undermomenter til hvert hovedmoment. Når han har plassert de momentene som han synes det er naturlig å ha med i teksten, vurderer han hvilken sjanger han vil bruke. Med utgangspunkt i tankekartet skriver han så teksten.

Et tankekart hjelper deg til å få teksten du skal skrive ryddig og oversiktlig. Tankekartet gjør det lett for deg å sette avsnitt og undertitler. Et tankekart egner seg best når du arbeider med brukssjangrene. Flere elever kan gjerne samarbeide om å utarbeide tankekart. Bruk av farger gjør tankekartet enda mer oversiktlig.

Tankekart (mindmap)

Er det tillatt å bruke orda betennelse, gebursdag, fordøyelse og leilegheit på nynorsk?

"Mens debatten om normering av det nynorske skriftspråket tradisjonelt har dreid seg om formverk og rettskriving, har det i 1980-årene vært ordforrådet som har stått i sentrum." (Vikør 1983)

Ordtilfanget i nynorsk har vorte utvida kraftig i dei to siste tiåra. Mange nynorskfolk har stilt seg kritisk til at det nynorske skriftspråket skal byggje på eit "konglomerat av naturleg talemål som er oppblanda med meir eller mindre dårleg bokmål." (Magne Rommetveit 1883).

Venåsnemnda som i 1980 vart oppnemnd av Språkrådet for å vurdere ordtilfanget i nynorsk, seier at nynorsk bør halde fram med å utvide normene for skriftleg ordval og ordbruk for å kome talemålet i møte.

Nemnda ønskjer først og fremst ein romslegare haldning til ordvalet hos skoleelevane.

Stor uvisse om kva som er "lovleg" å skrive på nynorsk

Den store valfridomen fører til at nynorskbrukarane blir mer og mer avhengige av ordbøker, mellom anna fordi språkkjensla i mindre grad kan nyttast som rettesnor. Ikkje minst merker lærarane som skal rette skriftlege elevarbeid dette. Det er sagt at ein god nynorsklærer må slite ut minst "ei Hellevik" (ordbok) av ny dato per år. Det er god grunn til å tru at elevane får retta ord som det er lov til å bruke fordi norsklæraren ikkje er oppdatert.

Bruk av "an-be-heit-else"-ord i nynorsk

Tellingar av "anbeheittelse"-ord i moderne nynorske ordbøker gir eit godt bilde på den liberale utviklinga av det nynorske skriftspråket på 1900-talet. I 1903 stod berre eit an-ord i dei nynorske ordbøkene, andakt.

I 1991 var talet 27. Be-orda hadde i same tidsrommet auka frå eit ord (betale) til 108.

Det fans ikkje "heit"-ord og "else"-ord i 1903. I 1991 var tala for desse orda 24 og 8. Suffiksorda har auka sterkt i det siste tiåret.

(Desse opplysningane er henta frå Sannerholt og Aarhus: Moderne nynorsk ordforråd, Norspråk 1992) Alle dei fire orda som det er sett spørsmål ved i overskrifta til denne artikkelen, kan brukast på nynorsk.

Ei ordbok er ei tilbodsliste, ikkje ei påbodsliste

Elevane må gjerast merksame på at dei gjerne må bruke ord som ikkje står i ordboka. Dette gjeld først og framst ord med heimleg tone. Ofte blir elevane overraska når dei i ordboka finn ord som dei trudde berre hørte heime deira eigen dialekt.

Ordvalet må ikkje bli eit stengsel for tanken

Språket må aldri bli så spissfindig og innfløkt at det blir eit stengsel for tanken.

Nynorsk skriftspråk er eit folkeleg språk når det gjeld ordformer, bøyingsformer og stil. Så har det den føremon framfor bokmålet at det i stor grad er fritt for fraser og flosklar.

Ein annan liten føremon med nynorsk kan eg og nemna til slutt: Når du sender ein artikkel på bokmål til ei avis, blir ofte språket ditt retta i samsvar med den rettskrivinga avisa brukar. Ein nynorskartikkel blir aldri retta på den måten!

Nynorsk og bokmål er to varianter av norsk språk

Når elevene arbeider med sidemålet, må ikke undervisninga legges slik opp at elevene får inntrykk av at de arbeider med et nytt språk. Nynorsk og bokmål er to varianter av norsk språk. Storparten av de orda vi har bruk for til daglig, er de samme i bokmål og nynorsk. Det er bare skrivemåten og bøyinga som av og til er ulik. Det må komme klart fram at sidemålet representerer variasjonsbredden i norsk språk.

Grammatikken må knyttes til tekster

Det vil være tjenlig å gjennomføre sidemålsundervisninga som periode- lesing framfor å øremerke for eksempel ei norsktime i uka til sidemålet. Periodeundervisninga bidrar til å fjerne noe av fremmedspråkpreget som sidemålsundervininga lett kan få. Akkurat som i hovedmålet må grammatikken knyttes til tekster som elevene arbeider med. Grammatikken må ikke bli et hovedemne i sidemålsundervisninga, men tvert imot et underordna emne. Hovedsaka er at elevene får møte sidemålet som et levende dagligspråk.

Brukssjangrene må være godt representert

Elever som har nynorsk som sidemål, må få kontakt med nynorsk som et daglig skriftlig bruksspråk. Derfor må brukssjangrene være godt representert blant de tekstene som elevene skal arbeide med. Elevene må få opplysninger om at nynorsk har vært og er en sterk og levende del av norsk språk. Nynorsk og bokmål har vært sidestilte målformer her i landet i mer enn hundre år. Her i landet fins det fylker der hundre prosent av elevene i grunnskolen har bokmål som hovedmål, men det fins også et fylke der nær hundre prosent av elevene har nynorsk som hovedmål. Cirka en seksdel av elevene i grunnskolen har i dag nynorsk som sitt hovedmål.

Lytting på dagsnyttssendinger på nynorsk er en nyttig aktivitet. Elevene må så snart som mulig få skrive tekster på sidemålet, slik som blant annet "Nynorskskriveboka" (Aschehoug 1993) legger opp til.

Det er viktig å finne fram til lesestoff som er så interessevekkende at elevene får lyst til å lese det - uten hensyn til språkform. Om de til og med skulle gløkke målforma mens de leser, så er det bare bra!

NOE Å

TENKE PÅ

Mange slags språk

I dette rommet
snakker ingen.
Men alle
sier noe.

H

TORILL THORSTAD HAUGER

- En forfatter som gjør historia levende

Med M'87 fikk vi en fagplan i norsk som sier at "litteratur skal gjennomsyre hele faget.." og at elevene skal lære om "..viktige forfattere og forfatterskap plassert i sin tid - mest mulig levendegjort" (s. 138). Flere av de nye læreverkene i norsk har tatt inn portretter av forfattere tilpasset de ulike alderstrinn.

Torill Thorstad Hauger er en forfatter som det er naturlig å bli kjent med både i barneskolen og ungdomsskolen. Det er utdrag av hennes bøker i mange av lesebøkene, og hun skriver om emner som er sentrale i historieundervisningen.

På barnetrinnet har allerede hennes bøker om vikingene fått en solid plass. Bøkene hennes om utvandringen til Amerika, og utdragene av de to voksenbøkene hennes om Vika-miljøet i Oslo rundt århundreskiftet, vil være godt egnet til bruk i ungdomsskolen. Bøkene, som bygger på solid historiekunnskap, vil gjøre historieundervisningen mer levende, samtidig som gode bøker alltid vil virke stimulerende på leselysten.

Torill Thorstad Hauger er født i 1943 og hun vokste opp i en storfamilie i en bygård i Vika i Oslo. Navnet har hun både etter mor og far. Thorstad til minne om småbruket på Hedmark - der moren vokste opp. Hauger etter gården i Nittedal der farens slekt kommer fra. De var av bondeslekt og brakte med seg en rik kulturarv til byen.

Hun vokste opp i tiden etter 2. verdenskrig. Rasjoneringskort og svarte ullstrømper, stygge menn og utedo i gården - "det var en del av min barndom," sier hun. Men i trappeoppgangen ble verden forskjønnnet gjennom rødt, blått og stjernemønstrert vindusglass. Torill Thorstad Hauger nevner stadig vinduene i den gamle bygården. Hun sier selv at det var i vindusposten hun begynte å dikte.

Da gården ble revet i 1981, klarte enbekjent å redde en av de gamle rutene for henne. Miljøet i Vika, slik det var da Torill Thorstad Hauger vokste opp, møter vi i den norske TV-serien "Vestavind" - som hun er medforfatter til.

Torill Thorstad Hauger forteller også fra sin barndom at hun var glad i å lese. Hun elsket gamle bøker, Snorres kongesagaer, Bibelen, H.C. Andersen og Grimms eventyr og alle de norske folkeeventyrene. Dessuten lånte hun alle Tarzan-bøkene. Etter hvert hadde hun lest all tilgjengelig litteratur – og da begynte hun å spare for å få kjøpt sine egne bøker.

Torill Thorstad Hauger er historiker og har utdannelse innen arkeologi, etnologi og folkeminnevitenskap. Hun har arbeidet ved vikingavdelingen på historisk museum og vært med på arkeologiske utgravninger. Det at hun ble forfatter sier hun var en ren tilfeldighet. Hun sendte inn et bidrag til Gyldendals dokumentarkonkurranse, og vant med boken Karl Eugen Olsen, fra Vika. I denne boka – og senere i boken Krestiane Kristiania – forteller hun om hvordan det var å leve i Oslo rundt århundreskiftet. Krestiane er en arbeiderjente som vokser opp i industrisamfunnet ved Akerselva. Begge disse er bøker for voksne.

Den første barneboken skrev hun i 1978: "Røvet av vikinger". Den handler om de svakeste av de svake i det harde vikingesamfunnet, nemlig trellebarna. På oppfordring kom fortsettelsen av historien året etter: "Flukten fra vikingene". Senere skrev hun to andre barnebøker fra vikingtiden: "Sigurd drakedreperen" og "Ravnejente".

Torill Thorstad Hauger har også skrevet en bok om to barns opplevelser av Svartedauden – "Det kom et skip til Bjørgvin".

I 1987 startet hun på en ny bokserie fra en annen historisk periode. Hun har kalt serien "Den lange reisen", og den handler om fattiggutten Endre som utvandrer til Amerika.

De tre neste bøkene i serien er:

"Rødhudenes land",
"Lincolns blå soldat" og
"Oppbrudd".

Torill Thorstad Hauger har også skrevet en annen bok om utvandringen til Amerika. Boka har hun kalt "Den store Chicagoreisen" og handler om en familie som utvandrer. Dette er en spesiell bok, for parallelt med Haugers tekst, forteller en historiker gjennom tekst, foto, kart og tegninger om hvordan forholdene virkelig var for utvandrerne – i Norge og i Amerika.

Med boka "Varulven og Iselin" som kom i 1992, bringer forfatteren oss inn i vår egen tid. Boka bygger på et sagn som går langt tilbake i historien. Dette veves inn i en spenningshistorie. Hovedpersonen i boka er Robin, 13 år, som kjenner på seg at han er i ferd med å bli varulv. Dette er en alvorlig roman om vår tids menneskers ensomhet og redsel. En bok som er litt forskjellig fra de andre hun har skrevet.

Men så kom 1994 – med OL, og Torill Thorstad Hauger fulgte opp med boka "Haakon og Kristin", et stykke norsk historie om kampen mellom birkebeinere og baglere.

I tillegg til å være en god forfatter, må det også nevnes at hun er flink til å tegne. Det vil en fort oppdage når en blar i bøkene fra vikingtiden. De har flotte illustrasjoner som bygger godt opp om stoffet – men så har hun laget dem selv. Neste gang du blar i en bok av Torill Thorstad Hauger, så kikk etter hvem som har illustrert den!

Torill Thorstad Hauger er blitt en kjent forfatter. "Sigurd drakedreperen" er filmatisert. "Flukten fra vikinger" er kommet som lydbok. "Karl Eugen Olsen" er satt opp som teaterstykke – for å nevne noe.

Mange av bøkene hennes er også oversatt til andre språk, blant annet tysk, engelsk, fransk og japansk.

FORFATTERSKAP

Karl Eugen Olsen fra Vika (1976)
 Røvet av vikinger (1978)
 Flukten fra vikingene (1979)
 Det kom et skip til Bjørgvin i 1349 (1980)
 Sigurd drakedreperen (1982)
 Den blå planeten (1984)
 Christian Kristiania (1984)
 I Dorotheas hus (1986)
 Den store Chicago-reisen (1988)
 Ravnejenta (1989)
 Varulven og Iselin (1992)
 Sagaen om Håkon og Kristin (1993)

DEN LANGE REISEN

Del 1: Amerika, Amerika! (1987)
 Del 2: Rødhudenes land (1988)
 Del 3: Lincolns blå soldat (1990)
 Del 4: Oppbrudd (1991)

HENVISNINGER TIL STOFF OM OG AV TORILL THORSTAD HAUGER I NOEN LÆREVERK:

LITTERATUR OM FORFATTEREN:

- KVERNDOKKEN, Kåre: Litteraturundervisning. Lærerveiledning.
Knyttet til tekster fra "Kom skal vi lese" 4 - 6.
Presentasjon av Torill Thorstad Hauger og litt
om innholdet i hennes bøker s. 94-95. Gyldendal.
- RIISE JENSEN/EIDE AAS: Les om det 5.
Torill Thorstad Hauger - forfatterportrett s. 102. Cappelen
- ASKELAND/KNUDSEN: Soria Moria - over sjø og land. Lesebok 5A
Torill Thorstad Hauger - forfatterportrett s. 144-147.
Det norske Samlaget.

UTDRAG AV BØKER AV FORFATTEREN:

- RIISE JENSEN/EIDE AAS: Les om det 4. Cappelen
Den vonde dagen s. 186. Fra "Den blå planeten"
Les om det 5. Cappelen
Sigurd Drakedreperen s. 53
Stuegrisen Truls s. 92
- ASKELAND/KNUDSEN: Levende Norsk. Lesebok 5 A Cappelen
Det kom et skip til Bjørgvin i 1349 s. 104
- FOSSBY ELSNESS: Sesam Sesam. Aschehoug.
Lesebok 4B: Røvet av vikinger s. 120
Lesebok 5A: Ravnejente s. 154
Lesebok 6A: Amerikareisen s. 138. "Den store Chicagoreisen"
- SOLHEIM/HILDRUM: Aschehougs litteraturserie for ungdom.
Frikvarter - 'n Johannes s. 31.
Fra Arken - Årbok for barn og ungdom 1984.
- HAGEBERG/ SKJONG/ ØYGARDEN: Fortalt og diktet 2. Gyldendal.
Auksjonen s.264. "Amerika,Amerika." Den lange reisen. Del 1.
- BONDE/ ERIKSEN/ ROTTEM: Dialog 1. Cappelen.
Christian Kristiania s.252
- SKOLERADIOEN: Hørespill: Røvet av vikinger. Sendt: 6.2.,13.2.,20.2.1980
På flukt fra vikinger. Sendt: 11.9.,18.9.,25.9.1980
Kan bestilles fra AV-sentralen i Steinkjer.

KILDER:

Forfatterfolder fra Biblioteksentralen (1990)
A-magasinet (1987)
Dagbladet 2. sept. 1989
Fra læreverk - oppført under litteratur om Torill Thorstad Hauger.

Dette er _____ Hun er født i
19__ og vokste opp i _____ Oslo.
Hun har utdannelse i _____ og har arbeidet
ved _____ - avdelingen på historisk
museum og deltatt i _____ utgravninger.
Hun bruker historiekunnskapene sine når hun skriver.
Flere av bøkene hennes handler om vikingtiden.
Det er bøkene:

_____, _____
_____, _____

Senere skrev hun en serie om utvandringen til Amerika. Hovedpersonen i denne serien heter

_____. Det er fire bøker i serien. Tittelen på disse bøkene er:

_____, _____
_____, _____

Hun har også skrevet en spennende bok om Svartedauden. Det er boka

_____.

En av bøkene hennes er filmatisert. Hvilken? _____

Hun skriver både for barn og voksne. Flere av bøkene hennes er oversatt til andre språk,

blant annet _____, _____ og _____

Torill Thorstad Hauger er også flink til å tegne, og hun har illustrert noen av bøkene sine selv.

Kikk på bøkene og finn ut hvilke:

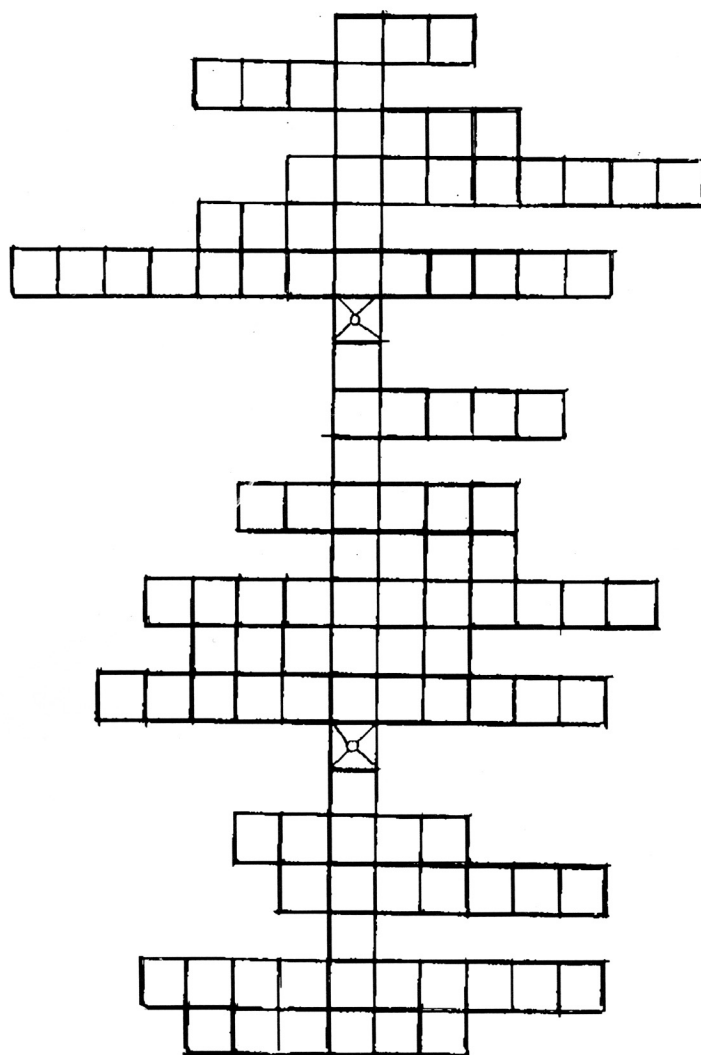
_____, _____

Hennes bok i forbindelse med OL, _____, handler om striden
mellom _____ og _____.

1. Trelleavn i boka "Røvet av vikinger"
2. I hvilken by er Torill Thorstad Hauger vokst opp?
3. Trelleavn i boka "Røvet av vikinger"
4. Hvem brakte trellebarna til Norge?
5. Sigurd var sønn av en _____
6. Navnet på et gammelt sagn om svartedauen
7. Navnet på faren til Sigurd
8. Et annet navn for Bjørgvin
9. Det kom et _____ til Bjørgvin
10. Sotten
11. Hvilket land kom trellebarna fra?
12. Sigurd _____
13. Hovedpersonen i boka "Det kom et skip til Bjørgvin"
14. Trellejentas egentlige navn.
15. Sigurds halvsøster
16. Trelleguttens egentlige navn

Forfatter

FINN TITLENE!

Torill Thorstad Hauger har skrevet spennende
bøker fra _____ - tiden.

Les miniomtalene og finn titlene
på disse bøkene:

Patric og Sunniva bor i
Irland på 900-tallet. De _____
blir røvet av norske
vikinger, og ender som
trelle Reim og Tir.

Reim og Tir er nå blitt
treller hos bonden Brede. _____
Her blir de behandlet bra,
men jarlen er kommet på
sporet av dem og barna får
en sjanse til å rømme.

Sigurd er jarlesønn. Han
blir fortalt at han en _____
gang må ut og lede
vikingetokter.

Sigurd har en halvsøster.
Hun er et mystisk vesen _____
som kan helbrede syke og
sårede, men folk er litt
redd henne.

Hvem har illustrert disse bøkene? _____

Slik gjør jeg det

Små drypp fra lærer til lærer

Tankekart - også som klassee arbeid

På side 3 er det vist hvordan enkeltelever kan arbeide med et tankekart. Et tankekart fungerer også utmerket som gruppearbeid. Sett opp A3-ark i klasserommet. Skriv overskrifta på en skriftlig oppgave som klassen skal arbeide med, midt på arket. Elevene kan nå sette inn momenter rundt overskrifta etter hvert som de kommer på noen. (Det er mest hensiktsmessig å skrive med blyant. Da går det an å viske og rette.) På den måten kan mange bidra med ideer til oppgaven(e). Arkene kan gjerne henge i klasserommet noen dager, slik at stoffet modnes.

Bokstavleik motiverer til å bruke ordliste

Lysten til å bruke ordliste er ikke alltid til stede hos elevene. En liten bokstavleik som er brukt i forbindelse med den første utdelinga av nynorsk ordliste (elevene har nynorsk som sidemål), vekket et sterkt behov for å få bruke ordliste. Elevene fikk følgende oppgave: Hvem kan lage flest ord av bokstavene A R N U T E? Du trenger ikke bruke alle bokstavene i orda du lager. Ingen av bokstavene kan bare brukes mer enn en gang i hvert ord. Bare ord som står i ei ordliste vil bli godkjent. Læreren kan gjerne sette ei tidsramme på leiken. Elevene har ikke arbeidet i lang tid før spørsmål etter ordliste dukker opp. Læreren har selvsagt ordlistene i skapet. Ordlistene tas raskt i bruk på en lystbetont måte.

Sjetteklassinger er "fortellingsfadre" for førsteklasinger

Førsteklassingene diktet fortellinger, men kunne ikke skrive dem ned selv. Skolens sjetteklassinger ble tilkalt som skrivere. Dette førte mye bra med seg: Førsteklassingene fikk skrevet ned fortellingene sine. Sjetteklassingene fikk skriveøving. Nye vennskapsbånd ble knyttet - til glede for alle parter.

Les teksten bakfra når du vil finne ordfeil

Når vi jakter på ordfeil i egne tekster, er vi ofte "blinde". Vi kjenner innholdet i teksten for godt, derfor ser vi ikke nøye nok på orda. Når vi leser teksten bakfra, kan vi konsentrere oss om skrivemåten på hvert enkelt ord. Vi blir ikke "forstyrret" av innholdet. Altså: når du er på jakt etter ordfeil, er det lurt å lese teksten bakfra.

En liten ordlek: Hvem finner det lengste ordet med bare en vokal i?

Ordene straks og blankt er eksempler på litt lange ord med bare en vokal i. Men disse er for korte. Jeg har funnet et ord på 9 bokstaver. Det står på side 33. Kan noen slå den rekorden?

Eksempel på livsdikt (biodikt)

Trines livsdikt

1 navn	Trine Elisabeth
2 egenskaper	snill, snarsint, trøtt om morran, tenker sent
3 familie	datter av Elin og Trond, storesøster til Terje
4 liker	å danse, spise søtt, svømme (i varmt vatn)
5 behøver	frisk luft, kvit katt, en lang gutt med kviser
6 kjenner	popstjerner, spanioler, en drøss med småunger
7 redd	edderkopper, torden og krig
8 ønsker	å komme framover i alfabetet, nye dansesko
9 mistet	dansesko, sykkel, tålmodigheten med Terje
10 bosted	Eidsvolds gt. 44, 7800 Namsos
11 etternavn	Øvreby
12 fødselsdag	12. april (samme dag som Inger Hagerup)

- A Skriv ditt livsdikt. Du kan gjerne ta med flere punkter enn Trine Elisabeth har gjort her.
B Skriv et brev til Trine. Bygg brevet på opplysninger fra Trines livsdikt.

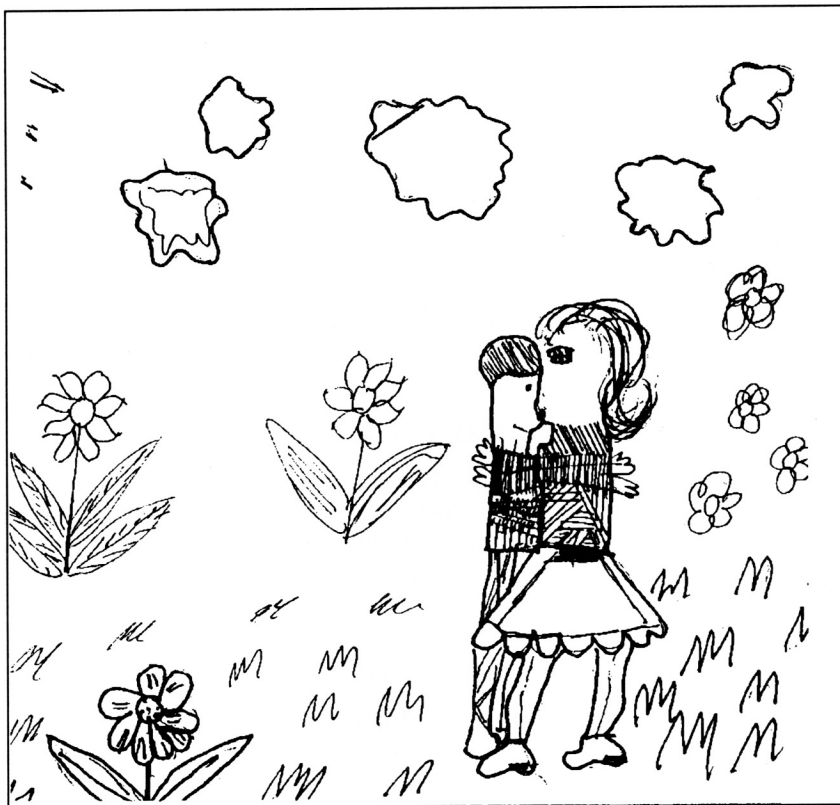
Elevar ved Rygg skole i Steinkjer skriv bøker og lagar video

"Mediekunnskap er ein viktig del av norskfaget. Med dette prosjektet har vi lært mykje om korleis tekst, bilde, lyd og video kan påverke oss. Vi veit kor mykje juks og bedrag vi ser på TV. Kanskje har vi fått ein meir kristisk sans."

Ja, dette skriv elevane i 5.-6. klasse ved Rygg skole i etterordet til den spennande boka "Julekveldsmordet". Denne boka danna grunnlaget for ein videofilm med samme namn, som klassen laga.

2.-3. klasse ved samme skole har ved å ta i bruk prosessorientert språkopplæring laga den velskrivne boka "Karo, Matmons og Sokken". Også innhaldet i denne boka vart seinare skapt om til ein video.

Vi gratulerer Rygg skole med desse fine fantasiprodukta. Andre skolar kan her hente verdifull inspirasjon til eit utbytterikt samarbeide mellom norskfaget og formingsfaget. Interesserte som vil gjere seg nærare kjent med den skapingaprosessen Rygg skole har nytta, kan sikkert få låne bøkene og filmane frå skolen til gjennomsyn.

Sterk scene fra boka "Karo, Matmons og Sokken".

Øvinger med bruk av oppslagsbøker

Emne: Fremmedord

Fremmedord er ord som har kommet inn i språket vårt fra andre språk, og som stadig har noe fremmed over seg.

- 1 Det fremmede kan være at vi i orda finner bokstaver som c, q, w, z, x. Her er noen eksempler: cicerone, quiz, whisky, zeppeliner, xylofon.
- 2 Det kan være at trykket ikke ligger på første stavelse: bensin, stasjon, tomat. I gamle norske ord er det i usammensatte ord trykk på første stavelse.
- 3 Det kan være at orda ikke uttales slik de er skrevet. Eksempler: restaurant, arrangement, a jour, camping, walkman. Vær oppmerksom på at stadig flere av fremmedordene også har fått lydrett skrivemåte. Her er noen eksempler: enket, skåre, sjanger, jus, kløtsj.

Mange av fremmedorda har blitt så vanlige i norsk at vi lett forstår dem. Ord vi ikke forstår, finner vi i fremmedordboka. For å løse oppgavene nedenfor har du behov for å bruke fremmedordboka.

Sett fremmedorda på rett plass

A otium, paddock, eksem, grotesk, dosent, alterert

Nedenfor ser du forklaringer til fremmedordene i rammen. Sett fremmedordene på rett plass.

1. Innhegning for hester _____
2. Opphisset, oppskaket _____
3. Unaturlig, overdrevet _____
4. Hvile, rolig liv _____
5. Universitetslærer _____
6. Utslett _____

Dersom du har gjort det riktig, vil forbokstavene i fremmedordene danne et nytt fremmedord. Skriv ordet her:

B arterie, import, konsesjon, monolog, odiøs, diadem

Nedenfor ser du forklaringer til fremmedordene i rammen. Sett fremmedordene på rett plass.

1. Enetale _____
2. Innførsel _____
3. Tillatelse, bevilling _____
4. Pulsåre _____
5. Panne- eller hodesmykke _____
6. Frastøtende _____

Dersom du har gjort det riktig, vil forbokstavene i fremmedordene danne et nytt fremmedord. Skriv ordet her:

C

majoritet, exit, faktura, nøytral, initialer, imitere, nobel

Nedenfor ser du forklaringer på fremmedordene i rammen. Sett fremmedordene på rett plass!

1. Regning (liste over varer) _____
2. Utgang _____
3. Flertall _____
4. Forbokstaver _____
5. Edel _____
6. Etterlikne _____
7. Upartisk _____

Dersom du har gjort det riktig, vil forbokstavene i fremmedordene danne et nytt fremmedord som betyr *kvinnelig*. Skriv ordet her: _____

D

emballasje, sjablon, lanterne, elevator, kompost

Løs oppgaven på samme måte som oppgave A.

1. Mønster _____
2. Heis _____
3. Avfallshaug _____
4. Innpakning _____
5. Lampe _____

Dersom du har gjort det riktig, vil forbokstavene i fremmedordene danne et nytt fremmedord som betyr *århundre*. Skriv ordet her: _____

E

kranium, steril, lasaron, revelje, emblem, eremitt, fasade

Løs oppgaven på samme måte som oppgave A.

1. Morgensignal _____
2. Et merke _____
3. Forside (av f.eks. en bygning) _____
4. Landstryker, tigger _____
5. Eneboer _____
6. Hodeskalle _____
7. Bakteriefri _____

Dersom du har gjort det riktig, vil forbokstavene i fremmedordene danne et nytt fremmedord som betyr *gjenskin*. Skriv ordet her: _____

Vi bygger ei fortelling

Du kan gå fram på mange måter når du skal skrive ei fortelling. Nå skal du bygge ei fortelling ut fra ei tegning. Når du bruker denne framgangsmåten, er det enkelt å komme i gang med skrivinga.

- 1 Se på tegninga. Skriv kort ned hva du ser. Dette blir starten på fortellinga. Denne delen må ikke bli for lang.
- 2 La en person eller et levende vesen som utfører noe, komme inn i bildet. Beskriv personen (vesnet) og det vedkommende gjør.
- 3 Nå er du kommet godt i gang med fortellinga. Fortsett slik du selv synes det passer best.

Fold ut ei skjelettfortelling

Nedenfor står noen korte setninger som kunne være begynnelsen på ei fortelling som foregår i en skog. Disse korte setningene forteller ikke mye. Derfor kaller vi denne fortellingsstubben ei skjelettfortelling.

Du skal folde ut hver setning slik at den som leser fortellinga di, får et levende inntrykk av det som forgikk i skogen denne kvelden.

Det er kveld i skogen. (Hvordan så det ut?)

Noen kråker satt oppi et tre. (Hva hørte du? Hva følte og tenkte du?)

Det blåste. (Hvordan ser og høres det ut når det blåser i skogen?)

Noe beveger seg på stien. (Hvem kommer? Beskriv. Hva føler og tenker du?)

Fortsett fortellinga. Lag gjerne tegninger til. Finn på ei fengende overskrift.

Høytlesing er verdifullt, men varier metodene

Høytlesing er en verdifull aktivitet på mange vis. Alle har sikkert opplevd den positive og engasjerende atmosfæren som en vellykket høytlesingsstund skaper. Når voksne forteller fra sin skoletid, trekker de påfallende ofte spesielle høytlesingstimer fram som minnerike opplevelser.

Gjennom god opplesing av verdifull litteratur får elevene del i en fellesopplevelse som bidrar til å utvikle samhold og skape en trygg sosial atmosfære.

Gjennom høytlesingen får også læreren et godt inntrykk av elevenes leseutvikling, innholdsoppfatning, ordforståelse, evne til å artikulere m.m.

Mangler som avsløres under høytlesingen, bør undersøkes nærmere med tanke på at elevene kanskje har behov for spesiell hjelp.

Varier høytlesingen

Det er viktig at læreren i samarbeid med klassen utnytter de mulighetene som fins i det lesestoffet klassen arbeider med, slik at en kan få mest mulig variasjon i måten å presentere tekstene på. Sololesing, rollelesing, veksellesing, talekor, bruk av lydeffekter, utnytting av kassettpiller og skiftprosjektor kan nevnes som eksempler i denne sammenheng.

Videre kan det noen ganger passe å lese bare innledningen til en tekst høyt i klassen. (Læreren eller noen elever som har forberedt seg, kan stå for opplesingen.) Når klassen er ført inn i handlingen, opplyser en om sidetallet hvor elevene kan finne fortsettelsen og selv lese stille videre. På den måten er det blant annet lettere for de svake leserne å komme i gang med lesingen.

Dikt kan en for eksempel arbeide med på følgende måte: En elev får i oppgave å forberede høytlesing av et dikt. Han eller hun leser diktet i klassen. Elevene får i oppdrag å notere noe de liker i diktet. Det kan være et ord, et uttrykk eller kanskje en hel setning. Deretter sier elevene fram det de har merket seg.

På denne måten får diktet større mulighet for å «erobre» klasserommet, og elevene får et mer aktivt forhold til innholdet. Kanskje noen av dem også får lyst til å skrive en personlig kommentar til diktet? På samme måte kan vi selvsagt arbeide også med tekster innen andre sjangrer.

Opplesing av litterære tekster bør være forberedt

Læreren bør legge undervisningen slik til rette at elevene så ofte som mulig får slippe til med høytlesing. To viktige punkter må en imidlertid være oppmerksom på i denne sammenheng:

1. All høytlesing bør være forberedt.

Det er sagt at det er voldtøkt mot litteratur å slippe en uforberedt og urutinert leser løs på litterær tekst. Hakkete og famlende opplesing og radbrekking av tekster er ikke egnet til å skape glede og interesse for litteratur.

2. Elevene må få lese tekster som er nye for klassen.

Gleden ved å lese en tekst for klassen er selvsagt mye større for oppleseren når han vet at teksten er ny for klassen.

Også gleden ved å lytte er vanligvis langt større når det som leses, er nytt og spennende. (Her må det skytes inn at barn i før- og småskolealderen ofte har glede av å høre kjent stoff om igjen. Også på ungdomsskoletrinnet kan *spesielle* tekster med fordel gjentas. Dette gjelder i første rekke dikt.)

Forberedt høytlesing

Når læreren velger ut tekster til høytlesing, bør hun fortrinnsvis ta slike hun vet *engasjerer* elevene. Tekstene bør være forholdsvis lette å lese. Eventuelle vanskelige ord bør forklares før lesingen tar til. Men ordforklaringen må begrenses til det aller nødvendigste. Det er *lytteopplevelsen* som skal stå i sentrum nå. (En skal forøvrig være oppmerksom på at det er lettere å forstå vanskelige ord i en tekst som leses høyt på en god måte, enn tilsvarende ord når teksten leses stille.)

Klassehøytlesing - forberedelsesarbeid

Læreren deler opp teksten som skal leses høyt for klassen, i høvelige deler og gir enkeltelever i oppgave å øve på «sine» deler.

Når tekstavsnittene fordeles, bør dette gjøres med tanke på de forutsetninger hver enkelt elev har for å makte høytlesingen.

Innledningen til en fortelling er vanligvis en krevende høytlesingsoppgave. Her skal leseren fange tilhørernes interesse og trekke dem inn i fortellinga. Gode *lesere* bør derfor lese innledningsdelen.

Tekst som innbyr til *spesiell innlevelse*, bør - så langt det er mulig - overlates til elever med litt skuespillertalent. Dersom det i teksten er mye direkte tale, kan «rollene» fordeles på flere lesere for å skape variasjon.

Alle elevene må få lese høyt

Alle elever bør, over en viss tidsperiode, få lese høyt i klassen.

De svake leserne må tildeles *korte* tekstavsnitt. vanligvis er det nødvendig at læreren, eller en eventuelt hjelpelærer, ofrer noen minutter til å øve med de svake leserne. Med litt ekstra hjelp kan disse elevene lese korte tekster høyt på en god måte. Det styrker dessuten deres selvfølelse å få oppgaver på lik linje med de andre elevene i klassen.

Alle elever har forøvrig behov for individuell leseinstruksjon nå og da. Ofte kan små tips gi gode resultater.

Fordelingen av de nevnte høytlesingsoppgavene kan foregå mens elevene arbeider med andre ting. Læreren kan gå omkring i klassen og tildele hver enkelt elev oppgaver og gi instruksjoner. På dette viset stjeler ikke denne planleggingen tid fra andre aktiviteter i norskfaget.

Det er, som tidligere nevnt, viktig at elevene får så mye trening som mulig i høytlesing. I tillegg til *klassehøytlesingen* som er omtalt, kan også *gruppeshøytlesing* brukes.

Gruppeshøytlesing - øvingsfasen

Gruppeshøytlesingen kan organiseres på forskjellig vis. Her er et forslag:

Elevene grupperes i arbeidslag på tre eller fire. De deler en tekst mellom seg og øver på hver sin del. Øvingen kan foregå på skolen eller hjemme.

Dersom elevene øver på skolen, har læreren eller en eventuell hjelpelærer muligheter til å drive leseøvinger og instruksjonsarbeid med enkeltelever i denne arbeidsfasen.

Etter at elevene har øvd på sine tekstdele, leses teksten høyt i gruppa slik: Mens én elev *leser* sin tekstdel, *følger en annen med i boka*. Den tredje bare *lytter*, uten å se i boka. Eleven som følger med i boka, kan da kontrollere at teksten blir lest *riktig*. Den som lytter, kan si om teksten er såpass tydelig og grei at det er *lett å følge med* i innholdet.

Når neste gruppemedlem skal lese, skifter en på rollene som *leser*, *kontrollør* og *lytter*.

Elevene kan på denne måten instruere og hjelpe hverandre med lesingen. Et vurderingsskjema kan komme til nytte i den forbindelse.

VURDERINGSSKJEMA I HØYTLESING

Gruppeøving:

Elevene på gruppen gir hverandre poeng etter en skala fra 0 til og med 3.

	ELEV 1	ELEV 2	ELEV 3
1. Nøyaktighet			
2. Flyt			
3. Lesefart			
4. Tydelighet			
5. Betoning			
5. Innlevelse			

Framføringsfasen - gruppebesøk

Etter hvert som gruppene mener de har arbeidet tilstrekkelig med sine tekster, melder de fra til læreren at tekstene er klare for framføring.

Gruppene «besøker» så hverandre med opplesing av *sine* tekster. Læreren setter opp en *roteringsplan* for gruppebesøkene.

Fordelen med denne ordningen er at alle får lese sine tekster flere ganger. Videre får alle høre tekstene.

Som en innvending mot denne ordningen har det vært hevdet at lydnivået i klasserommet blir nokså høyt under både øving og gruppebesøk. Erfaringen viser imidlertid at de fleste elever ikke lar seg distrahere av det som foregår i nabogruppene. Lærerne har til dels møtt denne arbeidsordningen med en viss skepsis. Men den har oftest forsvunnet når de har prøvd systemet.

Ordningen kan imidlertid ikke anbefales i klasser der det er alvorlige disiplinære problemer. Gruppelesingen fungerer heller ikke så bra i klasser med mange svake elever.

Dersom læreren ikke ønsker å bruke arbeidsformen gruppebesøk, kan han etter hvert som gruppene har sagt fra om at de har en tekst ferdig for framføring, tildele gruppene opplesingstid i norsktimene. Han kan da samle framføringene på en eller to timer, eller spre dem over et litt lengre tidsrom. Det bør understrekes overfor gruppene at tekster som meldes klare for framføring, må være godt innøvd. Dersom ei gruppe står fram for klassen med dårlig opplesing, bør læreren avbryte og tildele gruppa ny opplesingstid etter grundigere øving. Som regel er gruppe-æren såpass sterk at elevene beflitter seg på å presentere så god opplesing som mulig.

Andre besøksformer med opplesing kan også komme på tale:

«Innebesøk».

Dersom klassen/gruppa mener at noen av opplesingsnumrene er såpass gode at flere bør få del i dem, kan klassen/gruppa besøke andre klasser med opp<lesing.

«Utebesøk».

Et fint tiltak er også besøk ved institusjoner som aldersheimer, sykeheimer, pleieheimer m.m. med opplesingsprogram. En rekke lag og organisasjoner setter også pris på slike besøk.

Alle slike tiltak stimulerer lyst til å dyktiggjøre seg i høytlesing. Elevene føler *gleden ved å få opptre* med noe de behersker. Samtidig bidrar slik virksomhet til å skape samhold og gode sosiale forhold i klassen. I tillegg til dette skaper slike tiltak god kontakt med nærmiljøet.

Utenatlesing

I forbindelse med forberedelse av program til forskjellige besøk, høver det godt å motivere elevene til å lære dikt og andre tekster utenat.

Elevene er stort sett raske til å lære utenat, særlig når det skjer i en situasjon som er meningsfylt for dem.

For en god del elever er utenatlæring slett ingen tung plikt. Det er kanskje også nyttig at sansen for å lære utenat blir ivaretatt og skjerpet i større grad enn tilfellet vanligvis er. De fleste vil i mange av livets situasjoner ha glede av en veltrimmet huskesans.

I litteraturserien fins mange korte dikt som egner seg godt for utenatlæring - og lesing.

Det er selvsagt lettest å lære dikt i bunden form, der en kan støtte seg til rimet.

Men elevene bør også kunne lære dikt i ubunden form.

Diktene kan framføres på forskjellige måter, for eksempel som soloslesing, veksellesing eller rolleslesing.

Korte eventyr og andre enkle tekster med mye direkte tale kan dramatiseres og innøves for enkel framføring.

Utnytt mulighetene til høytlesing

Norsklæreren makter ikke å gi elevene nok høytlesingstrening i de knapt tilmålte norsktimene. Derfor må alle lærerne kjenne ansvar for elevenes morsmålsopplæring. Ved å utnytte de mange små mulighetene som fins, kan alle lærerne bidra til å gi elevene trening både i forberedt og uforberedt høytlesing.

Korte oppgavetekster som vi daglig møter i alle fag, kan med fordel leses høyt av elever.

Når brosjyrer, meldinger til heimen og andre trykksaker deles ut til elevene, kan hovedpunkter derfra leses høyt av elever. I forbindelse med leksegjennomgåing kan elever få i oppdrag å lese noen linjer høyt.

I ferdighetsfagene kan elevene lese bruksanvisninger, instruksjoner m.m. når de sammen med læreren støter på slike.

Ved å utnytte de mange mulighetene som byr seg i løpet av en vanlig skoledag, skulle det i ikke være vanskelig å gi elevene trening i høytlesing.

Muntlig framføring

I tillegg til de forskjellige former for lesing må elevene også få trening i fri muntlig framføring. Jevnt over har skolen gitt elevene for få muligheter til å dyktiggjøre seg i muntlig form.

Øving i muntlig framstilling kan foregå på mange vis. En sentral form er å oppmuntre elevene til å *fortelle*. Også her er det viktig at stoffet som framføres, i størst mulig grad er nytt for gruppa/klassen. Dersom elevene ønsker det, kan de nytte nøkkelord som støtte for fortellingen.

«Hva skal vi fortelle om?» spør gjerne elevene.

Som forslag til emner kan nevnes:

Presentasjon av sjeldne eller rare gjenstander, hobbyer eller spesielle interesser, noe som har stått i avisene eller blitt presentert i radio eller fjernsyn. Vitsefortellinger er vanligvis populært. Meningsytringer, tanker, vandrehistorier og forslag er også brukbare emner for muntlig framføring.

Flere elever kan gjerne samarbeide om en fellesoppgave.

Norskkryss 2 - 1994

Hovudemne: Synonym

58 vassrett

Vassrett:

1. Logane, eldane
8. Antonym til *sjuke*
11. Stut, tyr
13. Blomsterbed/prisavslag
14. Tysk jentenavn
15. Gamle bokstavteikn
16. Arbeidsnedlegging
19. Til å bere varer i
(bunden form)
21. Framfor hokjønnsord
23. Den største elva i Italia
24. Personleg pronomen i
objektsform
26. Blæra, vabla
29. Bokstav nr. 18 og 13
31. Banka, rappa til
(preteritum)
32. To like konsonantar
34. Månad
35. Reise, trekkje
36. Omsetjaren
37. Steinfukter
39. Jentenamn
41. Bustad for fuglen
(omvendt)
42. . . . amen, . . . tra,
. . . periment
43. Ei av dei lengste elvane i
verda
45. Tal
46. Stad i Finnmark
48. Realt, i orden
50. Romartal for 500
51. Antonym til *rom*
(omvendt)
54. Forrædar
56. Ta, rana, røva
58. Fisk
60. Nr. 4 (bunden form)
62. Klokka
63. Alfabetnaboar
64. Lyd, tone, atterljom
67. Pengestykke
70. Land i Europa
71. Drep, kvei! (omvendt)
72. Orke, makte (omvendt)

Loddrett:

1. Bra for magen med mat
som inneheld mykje slikt
2. Romartal for 50
3. Del av eit skodespel
4. Antonym til *svoltne*
5. Asbjørnsen og --- (norske
eventyrsamlarar)
6. Synonym til vemmelege
7. Tre like vokalar
8. Morgonmaten
9. Overfall, tjuveri
10. Gror på marka (omvendt)
12. Skutene, båtane
16. Stort rom
17. Plar rytteren gjere
18. Rett, feilfritt
20. Hovudstad i Europa
22. Gjer smeden
25. Himmellekamen/flyplass
27. Saka, spørsmålet, temaet
28. Hovudstad i Europa
30. Månad
32. Hylte, ropte
33. Antonym til *idleg*
35. Kamp mellom to
38. Greitt, skikkeleg
40. Rot, uorden
44. Har barn fleire av (bunden
form fleirtal)
47. Kammertonen
49. Mismodige, sørgjelege
52. Skrike, hyle
53. Arrestant
54. Fattigkvarter
55. Verdsdel
56. Alfabetnaboar
57. Lever, eksisterer
59. Alfabetnaboar
61. Antonym til *ingen*
64. Bryggje
65. *Luft* på engelsk
66. Agg, uvilje
68. Fint regn. duskregn
69. Fjernsyn (forkorting)

Bruk dei store trykkbokstavane (VERSALANE) når du løyser kryssord:

A B C D E F G H I J K L M N
O P Q R S T U V W X Y Z Æ Ø Å

Ordbøker gir god hjelp når du skal løyse kryssord.

Norskryss 2 - 1994

Nynorsk

Hovudemne: *Synonym*

Nynorsk

Løysinga sender du til «Norsknytt» v/Jon Hildrum, Høknes ungdomsskole, 7800 Namsos innan 1. september 1994. Du deltek da i loddtrekninga om ungdomsbøker.

Kva heiter hovudpersonane?

Nedanfor står tekstutdrag frå fem kjente songar. Skriv namnet på hovudpersonen i kvar av desse songane.

(To av namna er jentenamn.)

- «Vi bur oppå ein plass der som ingen skulle tru at nokon kunne bu»

.....

- «No vil eg bort og gifta meg og rydja meg ein gard.»

.....

- «Han bytta bort kua fekk fela igjen.»

.....

- «Har du sett min villa min Villa Villekulle..»

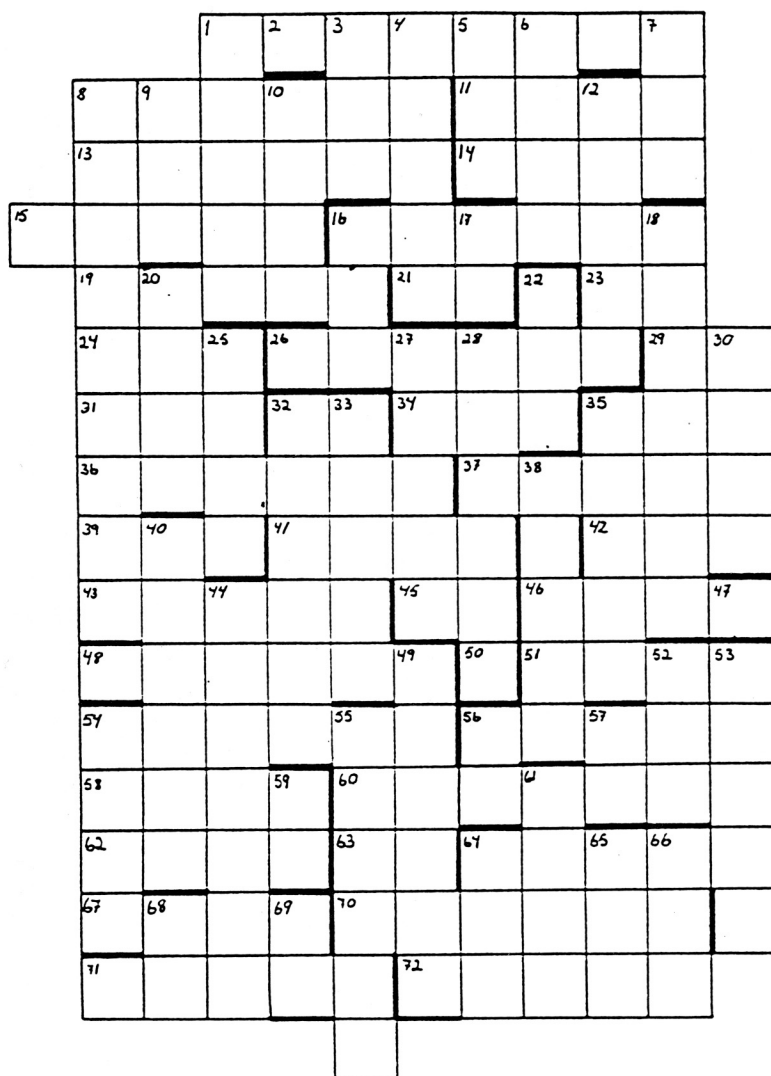
.....

- «Å kjære mi Kari gjer pølsa di feit.»

.....

58 vassrett

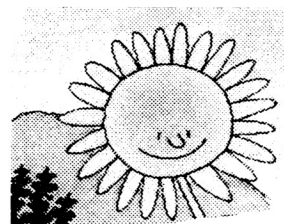

Namn:

Klasse:

Skole:

Adresse:

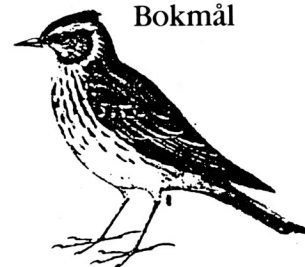

25 loddrett

Norskkryst 2 - 1994

Hovedemne: Synonym

Bokmål

Vannrett:

5. Ødelagt
10. Flykter
14. Orkesterlederne
15. Fugl som kan utføre brevtransport
16. Nær slektning
17. Oppdrett
18. To like vokaler
19. Fredsorganisasjon (fork.)
20. Navneplate
23. Krukken
24. Kirkeleder
25. Tall (romertall M)
26. Gymnastikk-kunstnere
29. Uklar (om stemmen)
30. Del av øyet
32. Larve
33. Svensk gruveby
34.dre, huske, minnes
35. Ledd i kroppen vår
36. Hastig
38. Elv i Sibir
39. Reist, trukket
41. Område, strøk
42. Gli fra side til side
44. Sprekke
45. Moret seg
47. Flokkene (om fisk)
48. Ubarmhjertig
51. Nær slektning
52. Værelsene
54. Måned
56. Båtskuret
59. Alfabetnaboer
60. Bevegelse bakover
62. Mule
64. Han tenker mest på seg selv
65. Pappkasse
66. Forkaste, vrake
70. Lengdemål (hovedord i Jahn Teigen-sang)
71. Blyg, unnselig
73. Trene
74. Kjentmann til sjøs
75. Kontanter
76. Har satt fra seg bilen
77. Bokstaven vi bruker mest

Loddrett:

1. Lurer, bedrar
2. Poststed 2490
3. Gasje, betaling for arbeid
4. Legemiddel
5. Salgsbuer
6. Stort musikkinstrument som Robert Levin og Kjell Bækkelund spiller på
7. Nattfugl
8. Drikk
9. Stokken, kjeppen
10. Skriftlig rapport
11. Seierherre, sjef
12. Ujevn
13. Kursen, leia
14. Reise
16. Nr. 2 og 22 i alfabetet
21. Søskenbarn
22. Fuglen (Alauda arvensis)
24. To
26. Sykebil
27. Boksamling
28. Rundreise
29. Varme
31. Møbel
33. Børste
37. Tidsavnitt
39. Dempe
40. Lokkematen
43. Gjøre rent, pusse
44. og Julie
46. Farge
49. Liggesofa (omvendt)
50. Ammes
53. Irriterer, plager
55. Kunstner
57. Lukke
58. Prøve, forsøk
61. Kommune/sjøpattedyr
63. Tidsavsnittet
67. Merke etter sår
68. Bøtte (omvendt)
69. Adam og ...
70. Opphav/slektning
71. Liten
72. To like vokaler
74. More seg

22 loddrett

Bruk de store TRYKKBOKSTAVENE når du løser kryssord!

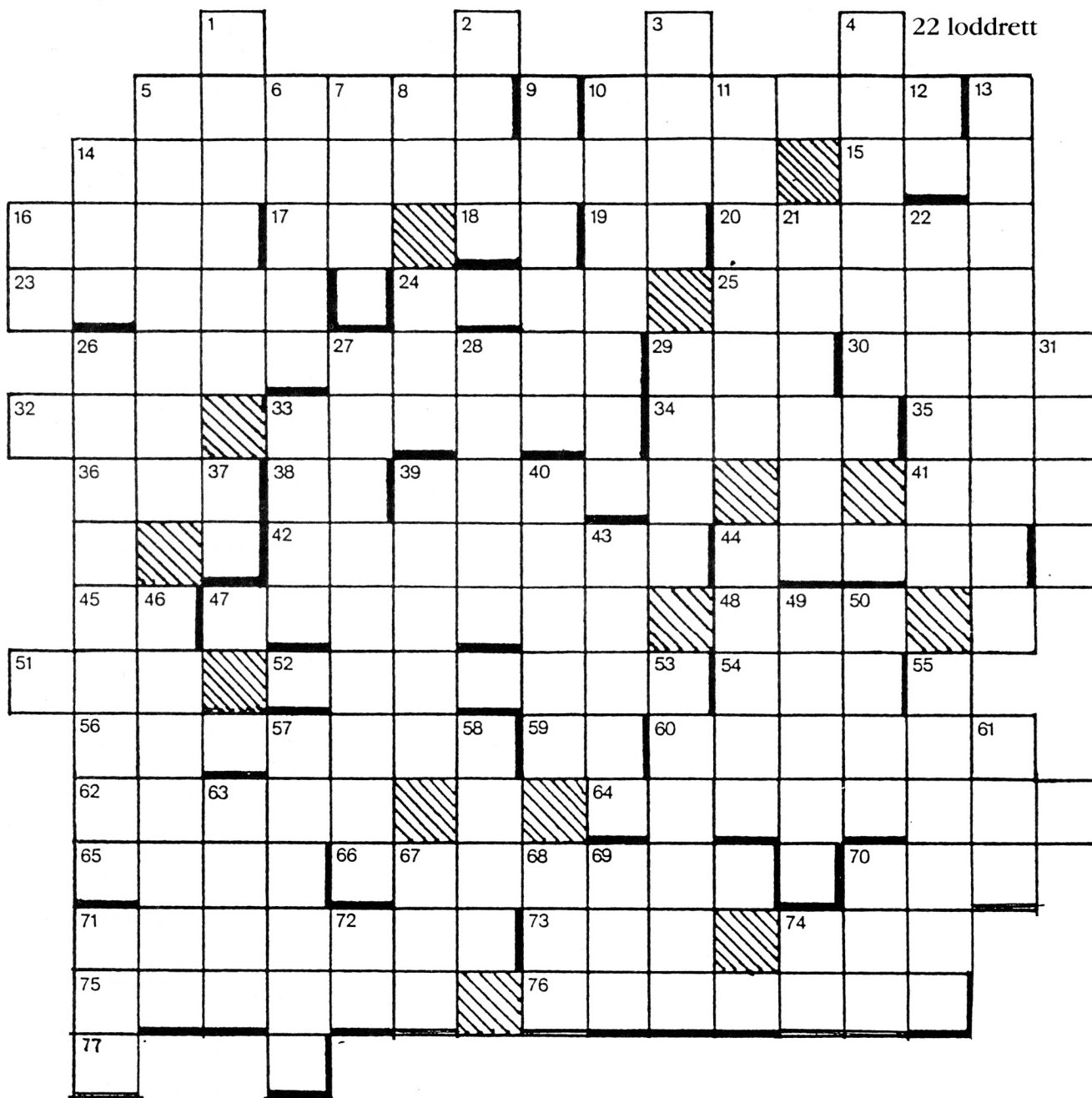
A B C D E F G H I J K L M N O
P Q R S T U V W X Y Z Æ Ø Å

Norskkryss 2 - 1994

Bokmål

Hovedemne: Synonymer

Når du har løst kryssordet, sender du løsningen til
«Norsknytt» v/Jon Hildrum, Høknes ungdomsskole, 7801
Namsos, innen 1. september 1994.
Du deltar da i trekningen om ungdomsbøker.

Navn:klasse skole

Adr.:

Tentamen i norsk hovedmål

Til eleven: Oppgavesettet består av to deler, del A og del B. Svar på spørsmåla i del A. Skriv tydelig nummer på svare dine. Du skal skrive en av oppgavene i del B. Skriv nummer og overskrift på oppgaven din.

DEL A: Sett deg inn i stoffet på denne sida og svar på spørsmåla på den følgende sida.

Tekst 1:

FØRSTE KAPITTEL

Øyvind het han og gråt da han ble født. Men alt da han satt oppreist på morens fang, lo han, og når de tente lys på om kvelden, lo han så det sang, men gråt da han ikke fikk komme bort til det. «Av den gutten må det bli noe rart», sa moren.

Der hvor han ble født, hang det bare berg utover, men det var ikke høyt; furu og bjerk så ned, heggen strødde blomster på taket. Men oppe på taket gikk en liten bukk, som Øyvind åtte; han skulle gå der for ikke å tulle seg vekk, og Øyvind bar løv og gress opp til den. En vakker dag hoppet bukken over og bort i berget; den gikk ende opp og kom dit den aldri hadde vært før. Øyvind så ikke bukken da han kom ut etter non, og tenkte straks på reven. Han ble het over hele kroppen, så seg om og lydde: «Kille-kille-kille-killebukken!» - «Bæ-æ-æ-æ!» sa bukken oppe på bergkanten, la hodet på skakke og så ned.

Men ved siden av bukken lå en liten jente på kne. «Er den din, den bukken?» spurte hun. Øyvind stod med åpen munn og øyne, stakk begge hender i den kjolebuksen han bar. «Hvem er du?» spurte han. - «Jeg er Marit, mor sin unge, fela til far, huldra i huset, datter-datter til Ola Nordstuen på Heidegårdene, fire år til høsten, to dager etter frostnettene, jeg!». - «Er du det, du!» sa han og drog pusten; for han hadde ikke turt å slippe den så lenge hun talte.

«Er den din, den bukken?» spurte jenta opp igjen. - «Ja-ha,» sa han og så opp. - «Jeg har sånn lyst på den bukken - du vil ikke gi meg den?» - «Nei, det vil jeg ikke.»

Hun lå og spente med benene og så ned på ham, og da sa hun. «Enn når du får en smørkringle for bukken, kan jeg så få den?» Øyvind var av fattigfolk; han hadde spist smørkringle bare en gang i sitt liv

Tekst 2 Gravskrift over Digteren

Han aad og drak, var aldrig glad,
Hans Støvlehæle gik han skieve,
Han ingen Ting bestille gad,
Tilsidst han gad ei heller leve.

illustr.

Johan Hermann Wessel (1742-1785)

Tekst 3

Bjørnson, Bjørnstjerne (1832-1910) født i Kvikne, forf. og fremstående kulturpersonlighet i annen halvdel av 1800-tallet. I første del av forfatterskapet veksler B. mellom saga-dramaer. *Halte-Hulda*, 1858, *Sigurd Slembe*, 1862, og bondefortellinger, Synnøve Solbakken, 1857, *En glad Gut*, 1860. De er skrevet med nasjonalromantisk utgangspunkt, men særlig bondefortellingene har en friskhet og ekthet som på den tiden språklig fornyer no. prosa. I 70-årene tar B. oppgjør med kristendommen og uttrykker et positivistisk livssyn. Samtidig mer realistisk diktning, preget av moralsk problematikk og oppdragelsesspørsmål. *En fallit*, 1875, *Magnbild*, 1877, *Over evne I og II*, 1883, 1895. B. står kanskje sterkest for ettertiden som lyriker. *Ja vi elsker dette landet*, 1859/63. *Salmer I-II*, 1880. Nobelprisen i litt. 1903. Politisk borgerlig radikaler (Venstre). Med sin voldsomme arbeidskraft (5000 artikler og ca. 30.000 brev i tillegg til det rent litterære) preget han det meste av det off. liv i Norge. En av de ledende i kampen for riksrett 1884 og oppløsning av unionen med Sverige 1905. Døde i Paris. (B).

Tekst 4

Stans idrettsgalenskapen

Ofte hører vi folk prise idretten og idrettsungdommen i høye toner. Sjelden får vi høre om skyggesidene ved idretten. Her er noen av dem:

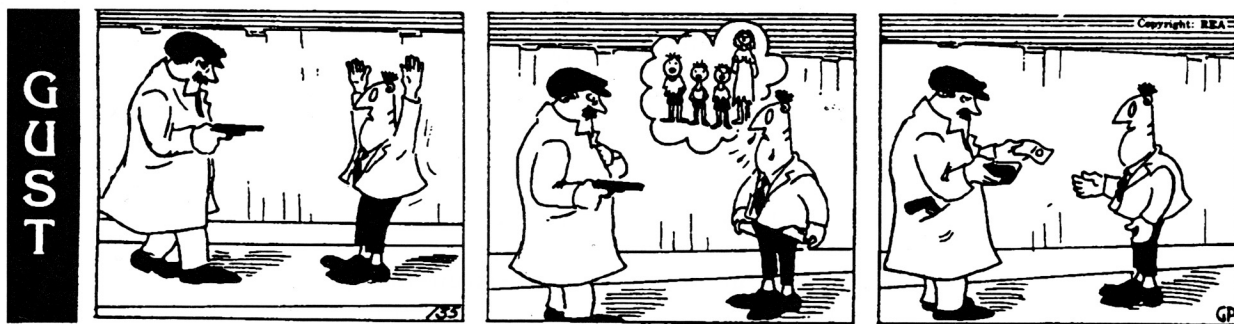
Fyll og bråk på tribunene, fiendskap mellom lag, ja, til og med mellom nasjoner.

Idrettsfolk pådrar seg skader i mengder, noe som fører til sykehusopphold og fravær fra jobben. Idretten skaper tapere, tenk på dem som kommer nederst på resultatlistene. Usunne forhold med profesjonisme og bestikkelser er blitt mer og mer vanlig innen idretten. Doping kan fullstendig ødelegge et menneske.

En mengde personer kaster bort tida si med å sitte og se på idrett, enten på tribunene eller foran TV-apparatet. Fjernsynet burde bruke den kostbare sendetida til å vise programmer som folk virkelig kunne lære noe av.

Nei, vi må dempe idrettshysteriet blant ungdom og istedet oppfordre dem til å bruke tida til noe skikkelig. Bente.

Tekst 5

- 1 a Tekst 1 er begynnelsen på en av de mest kjente bøkene i norsk litteratur. Boka ble skrevet for 130 - 140 år siden. Språket er her modernisert. Hva er tittelen på boka? Hva heter forfatteren?
 - b Hvorfor ble Øyvind redd da han kom ut etter non og ikke så bukken på taket?
 - c Dikteren som har skrevet denne boka, hører med til den gruppen vi kaller "de fire store" i norsk dikting. Alle fire er født i første halvdel av 1800- tallet. Nevn "de fire store", og skriv en boktittel eller tittelen på et dikt ved siden av hvert forfatternavn.
 - d Forfatteren bruker i teksten det litterære virkemidlet personifisering/besjeling. Finn eksempel på dette virkemidlet i teksten.
- 2 a Hvilken sjanger er tekst 2?
 - b Nevn noen typiske sjangerkjennetegn ved tekst 2.
 - c Hva skiller rettskrivinga i tekst 2 fra den rettskrivinga vi bruker i dag? Nevn noen punkter.
 - d Hvor mange substantiv finner du i tekst 2. Skriv ned substantivene som du fan.
 - e Skriv tekst 2 om til vår tids rettskriving.
- 3 a Hvilken sjanger er tekst 3?
 - b Skriv ned noen typiske sjangerkjennetegn ved tekst 3.
 - c Bjørnstjerne Bjørnson skrev i mange forskjellige sjangrer. Nevn noen av de sjangrene Bjørnson brukte.
 - d Hvilken kjent pris fikk Bjørnstjerne Bjørnson?
 - e Nevn andre norske diktere som har fått denne prisen.
- 4 a Hvilken sjanger er tekst 4?
 - b Hva mener du om den saka Bente tar opp? Si din mening i et kort innlegg. (Ditt innlegg må ikke være lengre enn Bentes innlegg.)
- 5 a Hvilken sjanger er "tekst" 5?
 - b Hva hender i "tekst" 5? Skriv et kort referat av det som skjer der.

Del B

**Du skal svare på EN av disse oppgavene.
Skriv tydelig nummer og overskrift over oppgaven du skriver.**

1. Bokomtale

"Jeg har lest boka mange ganger, og hver gang har jeg oppdaget noe nytt i den. Derfor blir jeg aldri ferdig med denne boka," sa en leseglad ungdom.
Har du ei bok som stadig gir deg nye gleder? Skriv en bokomtale om denne boka. Hva handler den om? Hva er det ved boka som stadig gjør den "ny" for deg?

Overskrift: Denne boka blir jeg aldri ferdig med.

2 Brev fra ei reise

Tenk deg at du er ute på ei feriereise. Du skriver et brev til en kjenning der du forteller om det stedet hvor du nå bor. Tanker og meninger hører med i et slikt brev. Skriv brevet.
Som du vet, skal et brev ikke ha noen overskrift.

3 Skriv et innlegg til spalten "Ordet fritt"

Les diktet av Peter Ustinov
Hvorfor er det slik?
Kan det være riktig?
Hva er din mening?
Skriv et leserinnlegg til
spalten "Ordet fritt" i lokalavisa.

Lag overskrift selv.

Jeg har aldri blitt stanset på
gaten av folk som samler inn penger
til atomvåpen.
Det er ikke nødvendig,
for myndighetene sørger alltid
for å finansiere slikt,
men jeg ser ofte innsamlinger til barn
som sulter.
Til barn. Som burde være
myndighetenes, ja alle voksnes,
viktigste ansvar.

Peter Ustinov.

4 Dette fant jeg i den gamle kista på mørkloftet

Under gamle tepper og annet rot på mørkloftet finner du ei gammel kiste.
Det byr ikke på noen problemer å åpne den. Når du lyser med lommelykta ned i kista, oppdager du noe som interesserer deg sterkt.
Fortell om det du fant i kista.

Lag overskrift selv.

5 Når er vi egentlig voksne?

Noen ungdommer er samlet heime hos deg. Nå diskuterer dere spørsmålet:
Når er vi egentlig voksne?
Skriv diskusjonen som et hørespill. Du må selv avgjøre hvor mange personer som skal være med i hørespillet. Om du synes det passer, kan du gjerne la noen voksne røster komme med i diskusjonen.

Overskrift: Når er vi egentlig voksne?

6 Dette er jeg opptatt av

Du har sikkert ei sak som du er sterkt opptatt av. Kanskje er det ei sak som angår lokalmiljøet ditt eller ei sak som angår landet vårt eller hele verden. Skriv om ei slik sak. Du kan velge sjanger. Her er noen forslag: Artikkel, intervju, foredrag, fabel, reportasje. Du kan gjerne flette et dikt inn i en annen sjanger om du syns det passer.

Lag overskrift selv.

7 Overtroiske er ingen av oss

"Overtroiske er ingen av oss, skrømt og spøkelser fins ikke i dag. Så kom ikke med eventyr til oss."

Dette fikk jeg høre om igjen og om igjen hver gang jeg begynte å fortelle om den utrolige og mystiske opplevelsen jeg hadde hatt. Derfor skriver jeg nå fortellinga mi, så får folk tro hva de vil om meg.

Overskrift: Du høres utrolig ut, men —

8 Isbjørnen i Taronga Zoo

Hva får du lyst til å si etter at du har lest diktet "ISBJØRN" av Sigmund Skar? Framfør tankene og meningene dine i en artikkel eller et foredrag.

Lag selv ei overskrift som passer.

ISBJØRN

(Taronga Zoo, Sydney)

Han har fått avmælt for seg
fire meter i rute,
der han går,
fram og tilbake,
fram og tilbake,
langs den slimete, lunka dammen,
med lange, sleivande
isflak-steg.

Han svingar same staden
kvar gong.
Etter lange år
veit han plent
kvar grensa går,
plent same staden
framfor muren.
Nasen hans rører aldri
bort-i.

Han lyfter aldri
augo mot murkammen, heller,
dei som kunne sjå ein sel
to mil over pakk-isen.
Det hender
at han kastar hovudet tilbake
som i eit langsyn av vill lengt.
Men det er nok berre
ein muskeltrekk.

Sigmund Skard

FERIERAP

*Sommer'n er kommet,
og skolen skal stenges.
Nå har vi lest slik
at hjernen snart sprenges.
Av kunnskaper er den så
stappende full.
Nå er vi redde
det snart sprenges hull.*

*Refreng:
Ferie, ferie,
det skal vi ha.
Ferie, ferie,
passer oss bra.*

Refreng

*Lesing og pugging
er det nå slutt på.
Ordbok og kalkis
får seg en hvil nå.
Matte- og engelskbok
sov nå i fred.
Om sommeren
legger vi lesinga ned.*

Refreng

*Snoker i senga
til langt utpå dagen.
Frokost ved tolvtida
det liker magen.
Sola skal steike oss
brune og søte.
Magen skal fylles
med jordbær og fløte.*

Refreng

Framfør FERIERAP

Velg oppgaver i samråd
med læreren.

A Skriv flere vers

Hva tenker du på når du
hører ordet FERIE?
Noter "ferieord" i boka di.
Etterpå leser alle opp
to - tre av ferieordene
sine. Læreren fyller
tavla med ferieordene.
Nå har du sikkert fått
råstoff nok til å skrive
flere vers på "Frierap".

B Skriv et brev

Skriv et brev til en kjenning
der du forteller om ferie-
planene dine.

C Min mening

Nå og da reises spørsmålet
om skolenes sommerferie er
for lang. Hva er din mening
om dette?

Skriv et innlegg til spalten
"Ordet fritt" i lokalavisa.

D Enket

Spør klassekamerater og
andre om hvordan de skal
bruke sommerferien.
Lim svarene opp på ei stor
papplate som stilles ut.

E Fortelling

Skriv ei fortelling der hand-
linga er lagt til ferien.
Lag selv ei fengende overskrift.

F Velg selv

Velg selv et tema som har med
ferie å gjøre. Bestem selv
hvilken sjanger du vil bruke.
Overskrifta lager du også selv.

Tipp grannespråkord

- 1 Hva betyr det islandske ordet solar-ring?
a) et døgn b) leskedrikk c) appelsin
- 2 Hva betyr det islandske ordet høggdeyfir?
a) øks b) bedøvelse c) støtfanger på en bil
- 3 Hva betyr det islandske ordet leikhus?
a) dukkestue b) teater c) barnehage
- 4 Hva betyr det islandske ordet eldflaug?
a) vulkan b) rakett c) gammel mann
- 5 Hvilken idrettsgren tenker du på når du hører ordet kringlukast?
a) tresteg b) slegge c) diskos
- 6 Hva betyr ordet smásaga?
a) novelle b) ei lita sag c) sommerklær for barn
- 7 Hvilket kjent skolefag tenker du på når du hører ordet landefrød?
a) naturfag b) geografi c) historie

A	B	C

- 1 Hva betyr det danske ordet biksemad?
a) lapskaus b) hundemat c) automat
- 2 Hva betyr det danske ordet frø?
a) et frø b) ei ert c) en frosk
- 3 Hva betyr det danske ordet grine? (verb)
a) å le b) å gråte c) å hoste
- 4 Hva betyr det danske ordet en killling ?
a) en geitebukk b) en kattunge c) et drap
- 5 Hva betyr det danske ordet konserveresdåse?
a) kassettspiller b) en dum person c) en hermetikkboks
- 6 Hva betyr det danske ordet et hold ?
a) en liten skog b) et lag (fotball) c) et hull

- 1 Hva betyr det svenske ordet tvål ?
a) tvil b) krangel c) såpe
- 2 Hva betyr det svenske ordet bio?
a) kino b) sykkel c) sommerfugl
- 3 Hva betyr det svenske ordet glasøgon?
a) iskrem b) glassøye c) briller
- 4 Hva betyr det svenske ordet semester?
a) ferie b) rektor c) et skoleår
- 5 Hva betyr det svenske ordet rock?
a) dress b) rokk c) frakk
- 6 Hva betyr det svenske ordet affär?
a) butikk b) slåsskamp c) frakk

Elevene kan arbeide individuelt eller i grupper med disse oppgavene. Pargrupper kan også intervju hverandre. Elev A er spørrer på de første 11 spørsmålene. Elev B spør på de siste 11. Hvem får flest rette?

HVA VET DU OM SPRÅKET VÅRT ?

- 1 Hvor mange bokstaver består alfabetet vårt av? _____
- 2 Ni av bokstavene i alfabetet kalles vokaler. Hva er navnet på den andre bokstavgruppen i alfabetet? _____
- 3 Hva het de gamle skrifttegnene som ble brukt for mer enn 1000 år siden her i landet? _____
- 4 Hvilken type litteratur forbinder du med navnene Asbjørn-sen og Moe? _____
- 5 Hvilken dikter har fått tilnavnet "nynorskens far"? _____
- 6 Når ble det bestemt at bokmål og nynorsk skulle være side-slått som offisielle språk i Norge? Velg mellom disse tre årstallene: 1885, 1948, 1972. _____
- 7 Hva er det motsatt av passiv? _____
- 8 Hvilken ordklasse hører ordet og til? _____
- 9 Hvor mange ordklasser har vi på norsk? _____
- 10 Hvilken ordklasse hører ordene på, i, til? _____
- 11 Skriv tallet 15 med romertall. _____
- 12 Hvilken ordklasse hører disse ordene til: Huff! Au! Fy! _____
- 13 Hvilket ord tenker du på når du hører navnet relativt pronomener? _____
- 14 Adjektivet gradbøyes i tre styrkegrader. Positiv og kom-
parativ _____
- 15 Hva er det motsatte av tragisk? _____
- 16 Fullfør dette ordspråket: Borte brå, men hjemme _____.

- 17 Hvilket ord er feil skrevet: sjelden, sjangse, skjærf?
Skriv ordet rett : _____
- 18 Hvilket ord er feil skrevet: sykkler, redning, skremmel?
Skriv ordet rett: _____
- 19 Skriv av denne perioden, og sett inn alle tegn som mangler.
Kari spurte kommer du snart Per _____
- 20 Skriv perioden i spørsmål 19 om til indirekte tale.

- 21 Finn subjekt og verbal i denne setningen: Bestemor har
høget all juleveden i år. _____
- 22 Hvilket av disse substantivene skal ha stor forbokstav?
september, aftenposten, onsdag, pinse _____

Kryssordløsninger 1 - 1994

Norskkryss 1 - 1994

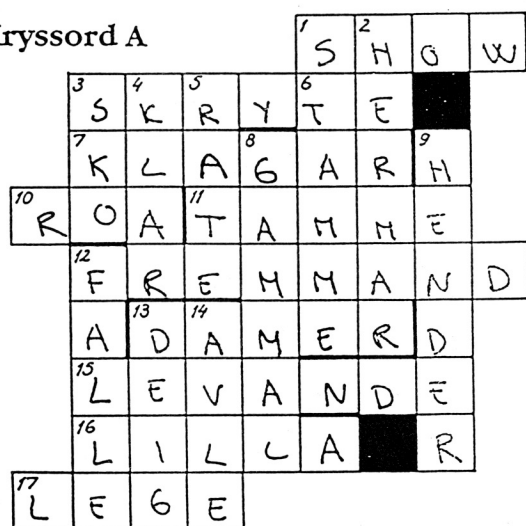
Hovedemne: Synonym

Nynorsk

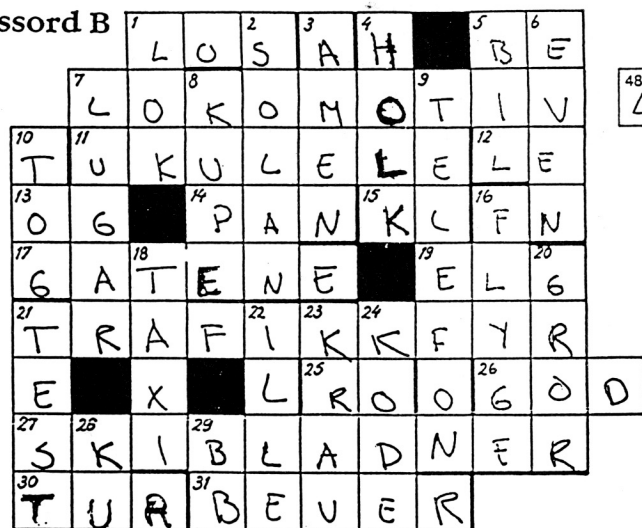

19 vassrett B

Kryssord A

Kryssord B

Norskkryss 1 - 1994

Hovedemne: Synonymer

Bokmål

3 loddrett (omvendt)

Svar på ordoppgave
side 13: Skjelmskt

NORSKnytt

2 - 1994

Innhold

- 1 Beskriv de "ubeskrivelige" gyldne øyeblikkene
- 2 Kryssordvinnere 1 - 1994
- 3 Lag først et tankekart
- 4 Er det tillatt å bruke orda betennelse og gebursdag på nynorsk?
- 5 Nynorsk og bokmål er to varianter av norsk språk
- 6 Torill Thorstad Hauger - en forfatter som gjør historia levende
For Norsknytt av Anne-Kristin Aarflot
- 13 Slik gjør jeg det. Små drypp fra lærer til lærer
 - * Tankekart - også som klassearbeid
 - * Bokstavlek motiverer til å bruke ordliste
 - * Sjetteklassinger er fortellingsfadre for førsteklassinger
- 14 Trines biodikt
Rygg skole i Steinkjer skriv bøker og lagar video
- 15 Øving i å bruke ordliste
Emne: Fremmedord
- 17 Vi bygger ei fortelling
Fold ut ei skjelettfortelling
- 18 Høytlesing er verdifullt, men varier metodene
- 22 Norskkryss 2 - 1994, nynorsk
- 24 Norskkryss 2 - 1994, bokmål
- 26 Tentamensoppgave i norsk
- 30 Ferierap - framfør ferierapen, skriv etterpå
- 31 Tipp grannespråkord
- 32 Hva vet du om språket vårt? Spørreak
- 33 Kryssordløsninger 1 - 1994